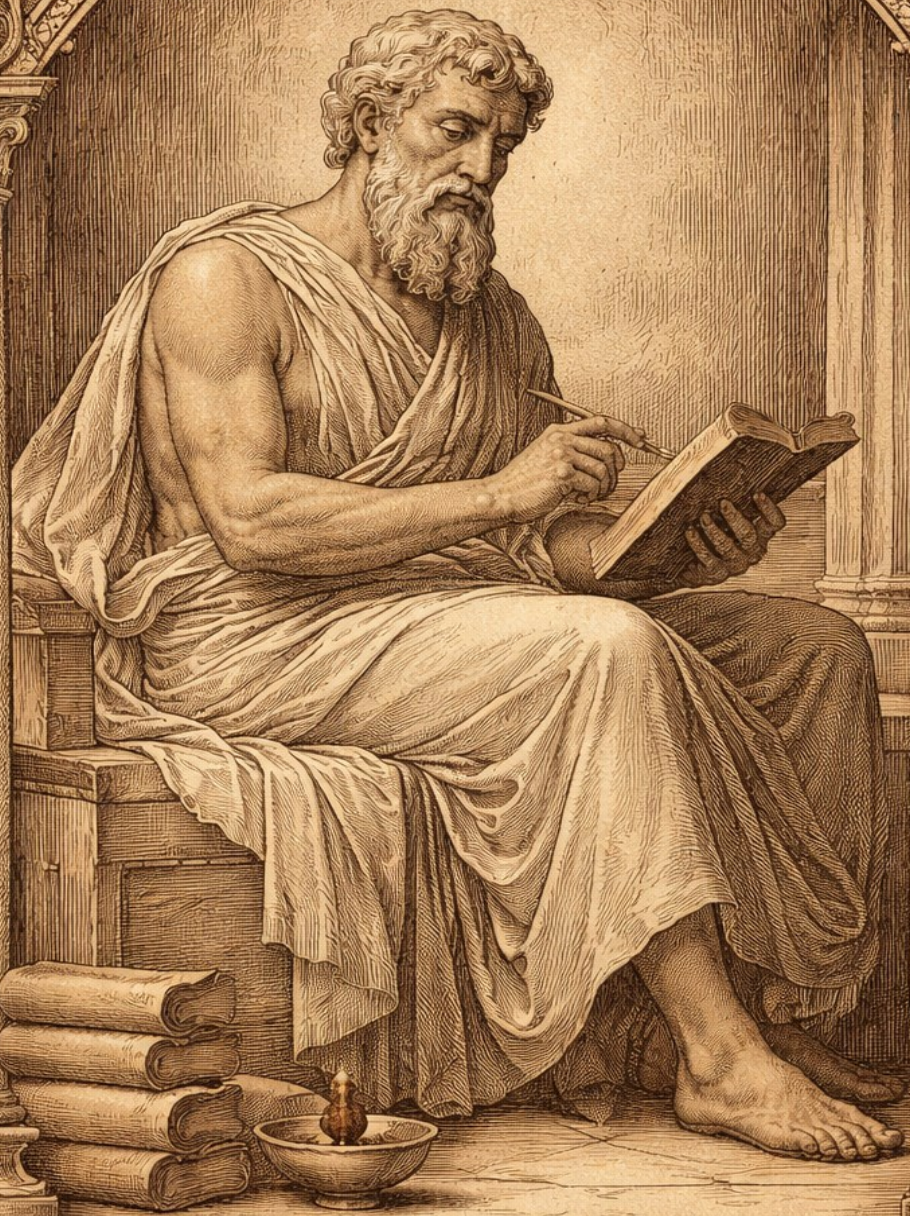

ԷՊԻԿՏԵՏՈՍ

ԷՆԽԻՐԻԴԻՈՆ

Ἐγχειρίδιον
Ἐπικτήτου

՝ԵՄՁԻՐԻԴԻՈՆ

՝ԵՍԻԿՏՊՏՈՍ

ԷՆԻՍԻՐԻՊԻՈՆ

ԷՍԻԿՏՏՈՍ

Թարգմանիչ՝ Լիլիթ Մկրտչյան

Երևան, 2026 թ.

NovusLiber

Yerevan, 2026

ՀՏԴ 17
ԳՄԴ 87.7
Է 683

Armenian translation © 2026 Lilit Mkrtchyan

Հայերեն թարգմանություն © 2026 Լիլիթ Մկրտչյան

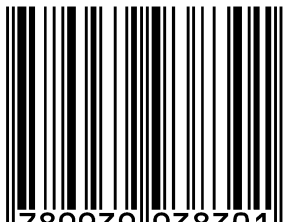
Բոլոր իրավունքները պաշտպանված են:

Սույն գրքի որևէ մաս չի կարող վերարտադրվել, պահվել տեղեկատվական համակարգերում կամ փոխանցվել որևէ ձևով կամ միջոցներով (էլեկտրոնային, մեխանիկական, ձայնագրման, լուսապատճենահանման և այլն) առանց հրատարակչի գրավոր թույլտվության, բացառությամբ տեղեկատվական նպատակներով արվող կարճ մեջբերումների՝ հեղինակի կամ թարգմանչի անվան հստակ նշմամբ:

ISBN 978-9939-9383-1-8 (Էլ. հրատ.)

ISBN 978-9939-9383-0-1 (տպագիր)

ISBN 978-9939-9383-0-1

9 789939 938301

Ἐγχειρίδιον Ἐπικτήτου

Էնխիրիդիոն Էպիկտետոս

Էպիկտետոսի «Էնխիրիդիոն» («Ձեռնարկը») հին ստոիկ փիլիսոփա Էպիկտետոսի ուսմունքի խտացված և համակարգված շարադրանքն է, որը դարեր շարունակ ծառայել է որպես գործնական ուղեցույց՝ մարդկային կյանքի, բարոյական ինքնակառավարման և ներքին ազատության համար:

Գիրքը կառուցված է կարճ, հստակ և խիստ մտածված աֆորիզմների շարքով, որոնք սովորեցնում են տարբերակել այն, ինչը կախված է մեր կամքից, և այն, ինչը դուրս է մեր վերահսկողությունից:

Այս տարբերակումը ստոիկ փիլիսոփայության առանցքային սկզբունքն է և ընկած է կյանքում անձնական խաղաղության, արժանապատվության և իմաստության հասնելու հիմքում:

Սույն հրատարակությունը ներկայացնում է բնագրի փիլիսոփայական հստակությանը և լեզվական խստությանը հավատարիմ հայերեն թարգմանություն՝ միաժամանակ ձգտելով պահպանել տեքստի պարզությունն ու մատչելիությունը:

Գիրքը նախատեսված է փիլիսոփայությամբ, ինքնակատարելագործմամբ, բարոյական մտածողությամբ և կյանքի գործնական իմաստությամբ հետաքրքրվող ընթերցողների համար, ինչպես նաև բոլոր նրանց համար, ովքեր փնտրում են ներքին կայունություն՝ արտաքին փոփոխական աշխարհի պայմաններում:

ԽՄՆԲԱԳՐԱԿԱՆ ՆՇՈՒՄ

Սույն հրատարակության թարգմանությունը կատարվել է մեծ ուշադրությամբ և խնամքով՝ ձգտելով հնարավորինս հավատարիմ մնալ բնագրի իմաստին, կառուցվածքին և գաղափարական ընթացքին՝ միաժամանակ պահպանելով հայերենի բնական հնչողությունն ու գրական արժանապատվությունը:

Տերմինաբանական և ոճական լուծումները ընտրվել են գիտակցաբար՝ հաշվի առնելով թե՛ բնագրի ներքին տրամաբանությունը, թե՛ հայերեն գրական ավանդույթը:

Թարգմանության նպատակն է եղել ստեղծել այնպիսի տեքստ, որը հայերենում կընթերցվի բնական և ամբողջական՝ առանց արհեստական «թարգմանվածության» զգացողության:

Միևնույն ժամանակ, ցանկացած թարգմանություն անխուսափելիորեն կրում է թարգմանչի լեզվական մտածողության և մեկնողական ընտրությունների հետքը: Այդ պատճառով «Novus Liber» հրատարակչությունը այս աշխատանքը դիտում է որպես հեղինակային թարգմանություն՝ իրականացված լեզվական և մեկնողական ինքնուրույն մոտեցմամբ:

Ընթերցողներին և հետազոտողներին առաջարկվում է այն դիտարկել որպես թարգմանության հնարավոր տարբերակներից մեկը՝ բաց համեմատության, քննարկման և մեկնությունների համար:

Գրական լեզուն կենդանի համակարգ է, և որևէ հրատարակություն չի կարող հավակնել բացարձակ կատարելության:

Եթե ուշադիր ընթերցողները նկատեն տառասխալներ կամ տեխնիկական վրիպումներ, հրատարակչությունը միայն երախտագիտությամբ կընդունի դրանց վերաբերյալ տեղեկությունները՝ info@novusliber.com հասցեով:

Թարգմանչի նախաբանը

Երբ առաջին անգամ կարդացի Էպիկտետոսի «Էնխիրիդիոն»-ը, ինձ թվաց, թե այն գրվել է ոչ թե մարդու, այլ քարե արձանի համար, և նույնիսկ վրդովվեցի՝ մտածելով, թե ի՞նչ պետք է լիներ ստրուկ փիլիսոփայի մտածողությունը: Սակայն իր սթափեցնող դաժանությամբ այս հին մարդու մտքերը բռնեցին ուղեղս, և ես համոզվեցի, որ իմ փիլիսոփայական դիրքորոշման մեջ նույնպես ստոիկ եմ: Այս տեքստը պահանջում է մտքի խստություն, սառնություն և ինքնակառավարում, որոնք ժամանակակից ընթերցողին դպրոցում չեն սովորեցնում: Առավել ևս՝ մեզ, որոնց մշակութային հիշողության մեջ խորապես արմատացած են ինքնագոհաբերության, նվիրումի և պատվախնդիր հավատարմության պատկերացումները:

Մեր պատմությամբ մեծացած մարդու համար դժվար է անտարբերությամբ ընդունել այն միտքը, որ նույնիսկ սիրելի զավակը «մահկանացու էակ» է, կամ որ կյանքի պատահարների հանդեպ խռովելը մեր իսկ դատողությունների հետևանքն է: Այդպիսի խոսքերը կարող են թվալ խիստ, նույնիսկ անողոք:

Եվ այնուամենայնիվ՝ հենց այդ խստությունն է, որ դարերի ընթացքում կենդանի է պահել ստոիկ փիլիսոփայությունը:

Էպիկտետոսը հռոմեական կայսրության ստրուկ էր: Նրա ուսմունքը ծնվել է ոչ թե ապահովության, այլ խոցելիության պայմաններում: Հավանաբար այդ պատճառով է, որ նրա մտածողության առանցքում ազատության մի յուրահատուկ ըմբռնում կա. արտաքին հանգամանքները կարող են սահմանափակել մարդուն, բայց նրա դատողությունն ու կամքը մնում են նրա վերահսկողության տակ:

Այս թարգմանությունը կատարելիս ես հաճախ զգացել եմ ներքին հակադրություն: Մեր ժամանակների և մեր հասարակության փորձառությունը սովորեցնում է պայքարել, կռաչել, պահպանել, պաշտպանել: Իսկ Էպիկտետոսը հիշեցնում է, որ ամեն բան, որ քոնը չէ իր էությանը, կարող է կորցվել:

Սակայն թարգմանիչը պարտավոր չէ սիրել այն, ինչ թարգմանում է: Նրա պարտականությունն է արդարորեն փոխանցել հեղինակի մտածողությունը, որքան էլ այն անհարմար լինի իր ընկալման համար:

Այս հրատարակությունը նպատակ չունի քարոզելու ստոիկ աշխարհընկալում: Այն առաջարկում է հանդիպում մի մտածողի հետ, որի հարցադրումները կարող են դուր չգալ, բայց չեն կարող անտեսվել:

Եթե այս գիրքը որևէ ընթերցողի մեջ հարցեր առաջացնի կամ նույնիսկ ներքին դիմադրություն, ապա այն արդեն կատարել է իր գործը:

Էպիկտետոսը ստոիկության ամենախիստ և ամենակոնցենտրացված ձայնն է: Նրա խոսքը կտրուկ է, հաճախ անողոք, և ամբողջովին ուղղված է ներքին կարգապահության կարևորությանը: Նրա համար մարդու ազատությունը սկսվում և ավարտվում է դատողության ճիշտ օգտագործմամբ: Արտաքին աշխարհը գրեթե ամբողջությամբ դուրս է մնում վերահսկելի ոլորտից:

Սենեկան այլ բնույթի ստոիկ է: Ի տարբերություն Էպիկտետոսի՝ նա, կարելի է ասել, արիստոկրատ էր: Նա ապրում էր իշխանության միջավայրում, քաղաքական ինտրիգների կենտրոնում՝ հարստության և վտանգի միջև անտեսանելի եզրագծին: Նրա ստոիկությունը ավելի մարդկային է, ավելի հոետորական, երբեմն նույնիսկ հակասական: Նա գրում է

տառապանքի, ժամանակի, զայրույթի, ողորմածության մասին՝ ոչ թե մերկ սկզբունքների լեզվով, այլ փորձառության լեզվով: Սենեկայի մոտ ստոիկությունը հաճախ դառնում է բարոյական խորհրդատվություն, ոչ միայն ներքին գորություն:

Մարկոս Ավրելիոսը՝ կայսր-փիլիսոփան, ներկայացնում է ստոիկության երրորդ երանգը: Նրա «խորհրդածությունները» անձնական օրագիր են՝ իշխանության գագաթնակետում գտնվող մարդու ինքնակրթման փորձ: Եթե Էպիկտետոսը ուսուցիչ է, իսկ Սենեկան՝ բանախոս, ապա Մարկոս Ավրելիոսը մարդ է, որը խոսում է ինքն իր հետ: Նրա ստոիկությունը ներքին հիշեցումների շարք է՝ համբերության, պարտքի և մարդկային կարողությունների սահմանափակության մասին:

Այս երեք ձայները միասին կազմում են ստոիկ մտածողության ամբողջական պատկերը: Ստրուկը, քաղաքական գործիչը և կայսրը՝ երեք տարբեր ճակատագրեր, բայց նույն փիլիսոփայական առանցքը:

Յենց այդ ամբողջականության համար էլ որոշեցի թարգմանել ոչ միայն Էպիկտետոսին, այլև Սենեկային և Մարկոս Ավրելիոսին: Միայն նրանց համադրությամբ է հնարավոր հասկանալ, որ ստոիկությունը սոսկ սառն անտարբերություն չէ, այլ տարբեր իրավիճակներում ապրող մարդկանց փորձառություն՝ նույն ներքին սկզբունքների շուրջ:

Այս գրքերը միասին իմ գրադարանում ոչ թե քարոզչական միտում ունեն, այլ մտավոր ամբողջականություն: Դրանք հնարավորություն են տալիս ընթերցողին տեսնել, թե ինչպես են նույն գաղափարները փոխակերպվում տարբեր կյանքի պայմաններում:

ԲՈՎԱՆԴԿԱՌԻԹՅՈՒՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ	3
I	7
II	9
III	10
IV	11
V	12
VI	13
VII	14
VIII	15
IX	16
X	17
XI	18
XII	19
XIII	20
XIV	21
XV	22
XVI	23
XVII	24
XVIII	25
XIX	26
XX	27
XXI	28
XXII	29
XXIII	30
XXIV	31
XXV	34
XXVI	36

XXVII	37
XXVIII.....	38
XXIX	39
XXX.....	41
XXXI	43
XXXII.....	45
XXXIII.....	47
XXXIV	50
XXXV.....	51
XXXVI	52
XXXVII.....	53
XXXVIII.....	54
XLI	55
XLII.....	56
XLIII	57
XXXIX	58
XLIV	59
XLV.....	60
XL	61
XLVI	62
XLVII.....	63
XLVIII.....	64
XLIX.....	65
L	66
LI	68
LII.....	70
LIII	71
ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	72

ՆԱԽԱԲԱՆ

Էպիկտետոսի «Էնխիրիդիոնը»՝ որպես կյանքի գործնական փիլիսոփայություն (հուն. ἐγχειρίδιον – «ձեռքի տակ պահվող բան», «ուղեցույց»), ստոիկ փիլիսոփայության ամենակարճ, բայց միևնույն ժամանակ ամենաազդեցիկ գործերից մեկն է: Չնայած իր փոքր ծավալին՝ այս տեքստը դարեր շարունակ ունեցել է անհամաչափ մեծ ազդեցություն եվրոպական մտքի, բարոյական փիլիսոփայության և ինքնակարգապահ կյանքի մշակույթի վրա:

«Էնխիրիդիոնը» չի գրվել որպես տեսական տրակտատ կամ համակարգված փիլիսոփայական դասագիրք: Այն գործնական ձեռնարկ է՝ ուղղված ոչ թե սկսնակ ընթերցողին, այլ այն մարդուն, ով արդեն կանգնած է գիտակցված կյանքի ճանապարհին և ցանկանում է իր մտածողությունը վերածել կենսակերպի: Այս իմաստով այն ավելի մոտ է վարժությունների, կանոնների և հիշեցումների ժողովածուի, քան վերացական ուսմունքի:

Էպիկտետոսը (մոտավորապես մ.թ. 50–135 թթ.) ստոիկ փիլիսոփայության եզակի դեմքերից է: Նա ծնվել է Փռուզիայի Յիերապոլիս քաղաքում՝ սոցիալական ամենացածր կարգավիճակում. մայրը եղել է ստրկուհի, իսկ ինքը՝ որպես ստրուկ, պատկանել է Ներոնի քարտուղարներից մեկին: Այս հանգամանքը կարևոր է ոչ այնքան որպես կենսագրական մանրուք, որքան որպես բանալի այն փիլիսոփայության, որը հետագայում պիտի ձևավորվեր նրա ուսմունքում:

Չռոմեական կայսրության առաջին երկու դարերը բնութագրվում էին արտաքին կայունությամբ և ներքին

անագատությանը: Հանրապետության քաղաքական ինստիտուտները փաստացի վերացել էին, իսկ քաղաքացու մասնակցությունը հանրային կյանքին փոխարինվել էր կայսեր կամքին ենթարկվելու պարտադրանքով: Այս պայմաններում փիլիսոփայությունը դադարում էր լինել հասարակական կառավարման տեսություն և վերածվում էր անձնական գոյատևման և փրկության միջոցի:

Էպիկտետոսն ինքը ստոիկական ուսմունքը սովորել է հայտնի փիլիսոփա Մուսոնիոս Ռուֆուսի մոտ: Ուսուցչից նա ժառանգել է ստոիցիզմի խիստ բարոյական ուղղվածությունը, սակայն զարգացրել է այն առավել գործնական և անմիջական ձևով: Ներոնի անկումից հետո՝ ազատագրվելով ստրկությունից, Էպիկտետոսը փորձել է դասավանդել Հռոմում, սակայն իրական ճանաչումը ստացել է այն ժամանակ, երբ Դոմիցիանոս կայսրը վտարել է փիլիսոփաներին մայրաքաղաքից:

Վտարանդության մեջ՝ Նիկոպոլիս քաղաքում (Էպիրոս), Էպիկտետոսը հիմնել է իր դպրոցը: Այստեղ նա հանդես չէր գալիս որպես գրող կամ տեսաբան, այլ որպես ուսուցիչ, որը կենդանի խոսքով ձևավորում էր իր աշակերտների մտածողությունը: Նրա դասախոսությունները զրույցներ էին կյանքի, վախի, պարտականության, իշխանության և մահվան մասին: Փիլիսոփայությունն այստեղ չէր առանձնանում առօրյայից. այն հենց առօրյայի ճիշտ վարումն էր:

Էպիկտետոսը երբեք գրքեր չի գրել: Նրա ուսմունքը մեզ է հասել աշակերտ Ֆլավիոս Արրիանոսի շնորհիվ, որը գրի է առել նրա զրույցները և կազմել դրանց համառոտ շարադրանքը՝ «Էնխիրիդիոնը»: Այս փաստը ևս ցույց է տալիս, որ Էպիկտետոսի համար կարևոր չէր հեղինակային փառքը, այլ ուսմունքի գործնական փոխանցումը:

Էպիկտետոսի ուսմունքի առանցքային պնդումը հետևյալն է. մարդու ազատությունը չի պայմանավորվում արտաքին հանգամանքներով՝ հարստությամբ, պաշտոնով, առողջությամբ կամ համբավով: Ազատությունն այստեղ ներքին կարգավիճակ է. այն կայանում է դատողությունների, ցանկությունների և վերաբերմունքների կառավարելիության մեջ:

Մարդը կարող է լինել քաղաքականապես կամ սոցիալապես կախյալ, բայց բարոյապես ազատ, եթե տիրապետում է իր մտքին և արձագանքներին:

Ստոիկական այս փոքրիկ ձեռնարկը դարերի ընթացքում լայն տարածում է գտել: Այն ընթերցվել է Մոնտենի կողմից, քննարկվել է Պասկալի կողմից (թեև քննադատաբար), մշտապես ուղեկցել է Պրուսիայի Ֆրիդրիխ Մեծին, ուսումնասիրվել է շոտլանդական լուսավորության փիլիսոփաների՝ Ֆրենսիս Զաթչեստոնի, Ադամ Սմիթի և Ադամ Ֆերգյուսոնի կողմից: Նոր ժամանակներում այն ընկալվել է որպես բարոյական ինքնավարության և ներքին կարգապահության դասական օրինակ:

Ժամանակակից հետազոտողները (այդ թվում՝ Պիեռ Ադոն, Միշել Ֆուկոն, Ալբերտ Սալմոնը) հաճախ շեշտել են, որ ստոիցիզմը, և հատկապես Էպիկտետոսի ուսմունքը, պետք է հասկանալ ոչ թե որպես մաքուր տեսություն, այլ որպես կյանքի տեխնոլոգիա: Փիլիսոփայությունն այստեղ հանդես է գալիս որպես հոգևոր վարժություն, ինքնակառավարման մեթոդ և գոյության ձև:

«Էնխիրիդիոնը» կարելի է դիտարկել որպես ներքին մարտիկի ձեռնարկ: Հռոմեական ստոիկները հաճախ օգտագործում էին ռազմական փոխաբերություններ՝ կյանքը ներկայացնելով որպես ծառայություն, պայքար կամ

հերթապահություն: Փիլիսոփան այստեղ այն մարդն է, որը պատրաստ է ցանկացած իրավիճակում պահպանել ներքին հավասարակշռությունը և բանական դատողությունը:

Այս հրատարակությունը նպատակ ունի ներկայացնել «Էնխիրիդիոնը» հայերեն ընթերցողին որպես գործնական բարոյական ուղեցույց, ոչ թե պատմական հուշարձան: Թարգմանության ընթացքում պահպանվել է տեքստի խտությունն ու ուղղակիությունը՝ խուսափելով ավելորդ մեկնություններից: Ընթերցողին առաջարկվում է տեքստը ընկալել ոչ թե արագ ընթերցման, այլ աստիճանական ներքին աշխատանքի համար:

Ներածությունը կազմվել է հետևյալ հեղինակների և աշխատողությունների գաղափարական ու մեկնաբանական ազդեցությամբ՝ առանց ուղղակի մեջբերումների.

Էպիկտետոս – «Էնխիրիդիոն», «Չրույցներ» (Արրիանոս)

Պիեռ Ադո – ստոիցիզմը որպես հոգևոր վարժություն

Միշել Ֆուկո – ինքնախնամք և բարոյական սուբյեկտ

Ալբերտ Սալմոն – ստոիցիզմը և նոր ժամանակների

ձևավորումը

Ա. Ա. Լոնգ – հին ստոիկ բարոյական փիլիսոփայություն

Վ. Ա. Օլդֆադեր – Էպիկտետոսի մեկնաբանություն (Loeb)

ԷՆԽԻՐԻԴԻՈՆ

Կյանքի գործնական ուղեցույց

I

Կան բաներ, որոնք գտնվում են մեր վերահսկողության ներքո, և կան բաներ, որոնք դուրս են մեր վերահսկողությունից:

Մեր վերահսկողության ներքո են մեր կարծիքը, կամային ընտրությունը, ցանկությունը, խորշանքը, այսինքն՝ այն ամենը, ինչ վերաբերում է մեր անձնական գործերին:

Մեր վերահսկողությունից դուրս են մարմինը,^[1] ունեցվածքը, համբավը, պաշտոնը, այսինքն՝ այն ամենը, ինչ դուրս է մեր անձնական գործերից:

Մեր վերահսկողության ներքո գտնվող բաները իրենց բնույթով ազատ են, անարգել և անկաշկանդ, մինչդեռ մեր վերահսկողությունից դուրս գտնվողները թույլ են, կախյալ, սահմանափակ և օտար:

Չիշի՛ր, ուրեմն, որ եթե ազատություն վերագրես այն բաներին, որոնք իրենց բնույթով կախյալ են, և քո վերահսկողությունից դուրս գտնվող բաները համարես վերահսկելի, բազում խոչընդոտների կհանդիպես, կվշտանաս, կհուզվես և կմեղադրես թե՛ աստվածներին, թե՛ մարդկանց:

Բայց եթե քոնը համարես միայն այն, ինչ իսկապես քոնն է, իսկ քեզ չպատկանող բաներին վերաբերվես այնպես, ինչպես պետք է վերաբերվել չպատկանող բաներին, ապա ոչ ոք երբեք չի կարողանա քեզ ստիպել որևէ բան անել, ոչ ոք չի կարողանա սահմանափակել քեզ: Դու ոչ ոքի վրա մեղք չես բարդի, ոչ ոքի չես մեղադրի, ոչինչ չես անի քո կամքին հակառակ: Ոչ ոք չի կարողանա քեզ վնասել, դու թշնամիներ չես ունենա և որևէ վնաս չես կրի:

Ուստի, ձգտելով բարձր արժեքների, հիշի՛ր, որ չպետք է թույլ տաս քեզ ձգտել այն բաներին, որոնք քեզ չեն պատկանում: Դրանցից մի քանիսից պետք է ամբողջովին հրաժարվես, իսկ մյուսները առայժմ պետք է հետաձգես: Սակայն, եթե ցանկանաս ունենալ նաև իշխանություն և հարստություն, կարող ես կորցնել դրանք՝ ընկնելով քեզ չպատկանող բաների հետևից, և անպայման կկորցնես այն, ինչից կախված են երջանկությունն ու ազատությունը:

Ուստի սովորի՛ր յուրաքանչյուր տիպի տպավորության ասել. «Դու ընդամենը տպավորություն ես և ոչ մի դեպքում իրական չես»: Այնուհետև քննի՛ր դա այն կանոններով, որոնք արդեն ունես, և նախևառաջ այս մեկով՝ արդյո՞ք դա վերաբերում է այն բաներին, որոնք մեր վերահսկողության ներքո են, թե՞ այն բաներին, որոնք մեր վերահսկողությունից դուրս են: Եվ եթե դա վերաբերում է մեր վերահսկողությունից դուրս գտնվող որևէ բանի, պատրաստ եղիր ասել, որ այն քեզ չի վերաբերում:

II

Յիշի՛ր, որ ցանկությունը դրդում է քեզ ձեռք բերել այն, ինչին ձգտում ես, իսկ խուսափելը նշանակում է հեռու մնալ այն բաներից, որոնցից խորշում ես:

Նա, ով չի հասնում իր ցանկության առարկային, հիասթափվում է, իսկ նա, ով բախվում է այն բանին, ինչից խուսափում է, դառնում է թշվառ:

Ուստի, եթե խուսափես անցանկալի բաներից, որոնք գտնվում են քո վերահսկողության ներքո, երբեք չես բախվի որևէ բանի, ինչից խուսափում ես: Բայց եթե փորձես խուսափել հիվանդությունից, մահից կամ աղքատությունից, միշտ կկանգնես թշվառանալու վտանգի առաջ:^[2]

Ուստի սովորի՛ր հրաժարվել այն բաներից խորշելուց, որոնք քո վերահսկողության ներքո չեն, և խորշանքդ ուղղիր միայն այն բաների դեմ, որոնք գտնվում են քո վերահսկողության ներքո:

Բայց նախ և առաջ ձգտի՛ր զսպել ցանկություններդ: Քանզի եթե ցանկանաս որևէ բան, որը քո վերահսկողության ներքո չէ, կհիասթափվես, մինչդեռ լիովին չես տիրապետում անգամ այն ցանկություններին, որոնք վերաբերում են քո վերահսկողության ներքո գտնվող բաներին:

Երբ գործնականում անհրաժեշտ է որևէ բանի ձգտել կամ որևէ բանից խուսափել, եղի՛ր շրջահայաց ու չափավոր:

III

Այն ամենի առնչությամբ, ինչը հաճույք է պատճառում քեզ, և օգտակար կամ սիրելի է քեզ, հիշեցրու ինքդ քեզ, թե ինչպիսին է դրա բնույթը՝ սկսելով ամենաչնչին բաներից:

Եթե ունես մի բաժակ, որը շատ ես հավանում, հիշի՛ր, որ այն ընդամենը բաժակ է, որը քեզ դուր է գալիս. և այդպես, եթե այն կոտրվի, կկարողանաս թեթև տանել դա:

Եթե գրկում ես քո երեխային կամ կնոջը, հիշի՛ր, որ դու գրկում ես մահկանացու էակի. և այդպես, եթե նրանցից մեկը մահանա, կկարողանաս դիմանալ այդ կորստին:

IV

Երբ պատրաստվում ես որևէ գործողություն կատարել, հիշեցրու ինքդ քեզ այդ գործողության իրական ընթացքը:

Եթե պատրաստվում ես բաղնիք գնալ,^[3] պատկերացրու այն ամենը, ինչ սովորաբար կարող է պատահել բաղնիքում. ոմանք ջուր կթափեն, ուրիշները կհրեն ներս մտնելիս, ոմանք վիճաբանություն կսկսեն, կլինեն այնպիսիք, որ գողություն կանեն: Ուստի բաղնիքում դու ավելի ապահով կկատարես քո անելիքը, եթե ինքդ քեզ ասես. «Հիմա ես գնում եմ բաղնիք, և իմ կամքը պիտի ներդաշնակ պահեմ միջավայրի բնության հետ»:

Նույնը վերաբերում է ցանկացած ուրիշ գործողության: Քանի որ ճիշտ ինչպես բաղնիքում, եթե որևէ ուրիշ բան անելիս ինչ-որ խոչընդոտի հանդիպես, կկարողանաս ասել. «Ես ոչ միայն ուզում էի այս գործն անել, այլ նաև ուզում էի իմ կամքը ներդաշնակ պահել միջավայրի բնության հետ: Բայց ես կկորցնեմ ներդաշնակությունը, եթե բարկանամ այն բաների վրա, որոնք տեղի են ունենում ինձանից անկախ»:

V

Մարդիկ չեն խռովվում իրերից, այլ խռովվում են այն դատողություններից, որոնք անում են այդ իրերի մասին:

Ուստի մահը ինքնին սարսափելի բան չէ, այլապես այն այդպիսին կթվար նաև Սոկրատեսին:^[4] Բայց սարսափը ծնվում է մահի մասին մեր պատկերացումից՝ երբ այն ընկալում ենք որպես սարսափելի:

Չետևաբար, երբ մեզ խոչընդոտում են, խռովեցնում կամ վշտացնում, երբեք ուրիշներին մի վերագրեք դրա պատճառը, այլ վերագրեք միայն ինքներդ ձեզ, այսինքն՝ ձեր սեփական դատողություններին:

Միայն անգետ մարդն է իր դժբախտությունների մեջ մեղադրում ուրիշներին: Լուսավորության ճանապարհին կանգնած մարդը մեղադրում է ինքն իրեն: Իսկ լիովին լուսավորված մարդը չի մեղադրում ո՛չ ուրիշներին, ո՛չ էլ իրեն:

VI

Մի՛ գոռոզացիր որևէ արժանիքով, որը քոնը չէ:

Եթե ձին գոռոզանար ու ասեր. «Ես գեղեցիկ եմ», դա գուցե տանելի լիներ: Բայց երբ գոռոզանում է ձիու տերը՝ ասելով. «Ես գեղեցիկ ձի ունեմ», ապա նա հպարտանում է ձիու արժանիքով, որը բնավ իրենը չէ:

Իսկ ի՞նչն է իսկապես մարդունը:

Գոյությունից ճիշտ օգտվելու կարողությունը:

Ուստի, երբ այս հարցում ներդաշնակ ես բնության հետ, արդեն հիմնավորված պատճառ ունես գոհանալու, որովհետև այդ դեպքում գոհանում ես քո ներքին կարողությամբ:

VII

Ինչպես նավարկության ժամանակ, երբ նավը խարխիս է գցել, և դու ափ ես իջել ջուր բերելու, կարող ես ճանապարհին գվարճանալ՝ խեցի կամ վայրի սու՛նկ հավաքելով, սակայն մտքերդ պետք է մշտապես ուղղված լինեն դեպի նավը, և դու պետք է զգոն մնաս, որպեսզի, երբ նավապետը կանչի, թողնես այդ ամենը և նավ բարձրանաս, որ քեզ ստիպված չլինեն նավ բարձրացնել՝ ոչխարի պես կապված:

Նույն կերպ նաև կյանքում. եթե խեցու կամ վայրի սնկի փոխարեն կյանքը քեզ կին կամ զավակ է տվել, դա լավ է: Բայց եթե նավապետը կանչի, պետք է անմիջապես վազես դեպի նավը, թողնես այդ ամենը և երբեք հետ չնայես:

Իսկ եթե արդեն ծեր ես, նավից հեռու մի գնա, որպեսզի, երբ կանչեն, անպատրաստ չլինես:

VIII

Մի՛ պահանջիր, որ դեպքերը կատարվեն այնպես, ինչպես դու ես ցանկանում, այլ ցանկացի՛ր, որ դրանք կատարվեն այնպես, ինչպես իրականում կատարվում են, և կյանքդ խաղաղ ու բարեհաջող կընթանա:

IX

Յիվանդությունը խոչընդոտ է մարմնի համար, բայց ոչ կամքի՝ եթե միայն կամքն ինքը չհամաձայնի դրան:

Շարժվելու կադությունը խոչընդոտ է ոտքի համար, բայց ոչ մարմնի:

Եվ այսպես ասա ինքդ քեզ այն ամենի մասին, ինչ պատահում է քեզ հետ: Եվ կտեսնես, որ քեզ հետ պատահածը գուցե խոչընդոտ է ինչ-որ բանի համար, բայց ոչ իսկապես քեզ համար:
